

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра психології

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент
Мірошниченко О.М.

« ____ » _____ 2019 р.

СИЛАБУС

**навчального курсу «Екологічна психологія»
спеціальність 053 «Психологія»
форма навчання: денна**

РОЗРОБНИК:

доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук

Борець Ю.В. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології

Протокол № __ від «__» _____ 2019 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 16 лекційних, 32
семінарських, 12 практичних та 60 самостійна
робота.

Анотація курсу

Що відомо широкому загалу про екологічну психологію? Неспеціалісти відносять її до екології, а спеціалісти-психологи з відповіддю здебільшого не квапляться. Коротко і напів-жартома ми відповідаємо, що екологія – це те, що є об'єктивного у довкіллі, а екологічна психологія – це довкілля, екологія, яка є в голові, у свідомості людей. Об'єктивне в суб'єктивному – це можуть бути дуже різні речі: не завжди реальний стан справ об'єктивної дійсності однозначно відтворюється людською психікою. Виникає запитання: а що важливіше – об'єктивне чи суб'єктивне, як наприклад, дійсна зараженість місцевості радіацією, чи боязнь через це, навіть за відсутності радіаційного забруднення? До того ж, розгляд одного й того явища з різних позицій дає різні уявлення.

Екологічна психологія – практично, зовсім нова наука для нашої країни. Фактично, лише з початку 90-х років минулого століття з'являються розмови і де-інде публікації масової преси (газети, популярні журнали), які почали використовувати у своїх назвах чи текстах ці слова: «екологічна психологія», «екологічна свідомість», «екологічна ментальність», «без психології немає екології» тощо. Буденна практика стала випереджати наукове осмислення даного явища. Здебільшого приводом для цього був Чорнобиль, від трагічної події якого пройшло на той момент якихось 5 років. Потрібний був певний час і рівень розвитку суспільства для того, щоб нова наука з'явилася, привернула до себе увагу і завоювала гідне місце для свого існування.

Даний курс повинен вміщувати фундаментальні наукові знання, спроможні формувати світоглядні установки суб'єктів навчання з актуальних проблем сучасності у відповідній сфері суспільної практики. Як теоретична основа курсу виступають фундаментальні природничонаукові, загальнопсихологічні і соціально-біологічні дисципліни. Курс носить інтегрально-прикладний характер.

Екологічна психологія тісно пов'язана з такими дисциплінами як психофізіологія, фізіологія ВНД, загальна, соціальна, вікова, медична психологія та прикладними сферами психології, психогігієна, психотерапія та психокорекція.

Мета курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічна психологія» є формування у студентів теоретичних знань про основні поняття і базові концепції сучасної екологічної психології; знайомство з найбільш відомими підходами і поширеними методами екопсихологічних досліджень свідомості і середовища у їх взаємовпливах, набуття навичок аналізу психічних проявів під впливом явищ поставарійного дистресу та інтегрування їх в область практичних задач психологічної підтримки людей, що постраждали від екотехногенної катастрофи.

Організація навчання Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Екологічна психологія як наука.	10	2	2	-	6
2	Методологічні основи екологічної психології.	14	2	4	2	6
3	Середовище як категорія екологічної психології.	14	2	4	2	6
4	Свідомість-як одна з основних категорій екологічної психології.	14	2	2	2	8
5	Психологічні особливості буденної екологічної свідомості.	12	2	4	-	6
6	Природничо-культурологічні та соціетальні складові екологічної психології українців.	14	2	2	2	8
7	Психологічні механізми адаптації до екстремально змінених умов існування.	14	2	4	2	6
8	Екологічна освіта і виховання.	12	2	4	-	6
9	Еколого-психологічна експертиза	16	-	6	2	8
Всього годин за курсом		120	16	32	12	60

Завдання до семінарів та практичних занять

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Плани семінарських занять

Тема 1. Екологічна психологія як наука

1. Предмет екологічної психології.
3. Критерії, за якими термін «екологія» набуває екопсихологічного сенсу.
4. Об'єкт вивчення екологічної психології.
5. Найважливіші завдання екологічної психології.
6. Категорії «впливу» та «значущих переживань» в екологічній психології.
7. Поняття «середовище» в екологічній психології.
8. Визначення екологічної свідомості в екологічній психології.
9. Корені світоглядної основи планетарної екологічної свідомості.
10. Відношення екологічної свідомості до моралі ідеології, політики.
11. Екологічна свідомість у співвідношеннях біологічної природи людини, соціальної її сутності, культурно-історичних витоків суспільства, релігійних поглядів та культових сповідань.

Література: основна № 1, 2, 4, 7, 8, 10; допоміжна № 2-4, 5, 9, 11.

Тема 2. Методологічні основи екологічної психології

1. Загальні уявлення про методологію науки.
2. Охарактеризувати загальні ознаки і критерії науковості дослідження: відтворюваність, перевіряємість, можливості прогнозувань та узагальнень, практична корисність.
3. Категорія принципів пізнання в методології екологічної психології: детермінізм, єдність психіки і діяльності, системно структурний аналіз. Охарактеризувати їх.
4. Методологічний підхід С.Д.Дерябо - В.А.Ясвіна в російській екологічній психології.
5. Розробка та опрацювання методологічних основ екологічної психології в Україні, зокрема, в розробках В.О.Скребця та Ю.М. Шваба.
6. В чому полягає методологічний підхід, в основі якого лежить категорія свідомості в екологічному спрямуванні?:
7. Характерні особливості методологічного підходу, в основі якого лежить категорія «середовища» в його системних впливах на психіку людини.
8. Узгодженість двох ліній в методології екологічної психології: середовище – одна і свідомість – друга.
9. Охарактеризувати біоцентричний та антропоцентричний підхід в екології.
10. Екоатрибутивна диспозиційність людської поведінки і діяльності в екологічній психології.
11. Зміст і значення поняття «екопсихологічна диспозиція» як конструктивно фіксованої установки.

Література: основна № 1- 4, 5, 6-8, 10; допоміжна № 1, 3, 4, 10.

Тема 3. Середовище як категорія екологічної психології

1. Межі та ознаки категорії середовища в екологічній психології.
2. Наукова сутність біоцентричного підходу в екологічній психології.

3. Визначення антропоцентричного підходу в екології.
4. Визначення та характеристика поняття «середовище» в екологічній психології.
5. Види середовища, в екологічній психології за ознаками перетворюючого втручання людини.
6. Дати уявлення про мікросередовище, мезосередовище та макросередовище.
7. Розвести поняття: матеріального середовища; особистого середовища; соціального середовища.

Література: основна № 1, 2, 4, 7-9; допоміжна № 2-4, 7, 12.

Тема 4. Свідомість - як одна з основних категорій екологічної психології

1. Сутність та характерні ознаки діяльнісного підходу у вивченні проблем екологічної свідомості.
2. Змістовна сутність 3 компонент екологічної свідомості: психічне відображення зовнішнього світу; активне відношення суб'єкта до цього відображення; співвідношення чуттєвого і логічного відображення до власного «я».
3. Психологічні механізми переживань і відношень в активному опосередкуванні суб'єктивних сенсів свідомості.
4. Характерні відмінності екологічної свідомості по відношенню до свідомості взагалі.
5. Дати визначення екологічної диспозиції особистості.
6. Уявлення про екосовметральну диспозицію та сумісйну екодиспозицію.
7. Екодевіантна поведінка: визначення поняття, характерні прояви, приклади
8. Визначити та охарактеризувати еконормативну поведінку особистості.

Література: основна № 1, 2, 4, 7-10; допоміжна № 2, 3, 4, 11, 12.

Тема 5. Психологічні особливості буденної екологічної свідомості

1. Принципи та характерні ознаки еволюції психіки і свідомості у філогенезі.
2. Сумісна взаємодія в общині та пізнавальна спроможність первісної людини у їх опосередкуваннях і ставленнях до природи.
3. Охарактеризувати протиріччя: по мірі збільшення (зростання) когнітивної (або пізнавальної) здатності людина віддалялася від природи.
4. Характерна ознака міфологічного етапу розвитку екологічної свідомості.
5. Принцип, на якому будувалося виділення в свідомості «Я-сутності» і сутності середовища на первинному етапі розвитку людини.
6. Екологічна свідомість в епоху Середньовіччя.
7. Спрямування екологічної свідомості в період індустріально-мануфактурного виробництва (зокрема, у творах видатних філософів того часу).
8. Охарактеризувати екологічну свідомість в епоху новітньої цивілізації і науково-технічного процесу.

Література: основна № 1, 2, 4, 7, 8, 10; допоміжна № 1, 3, 4, 11.

Тема 6. Природничо-культурологічні та соціетальні складові екологічної психології українців

1. Сучасні підходи до формування екологічної культури.
2. Екологічні цінності як форми виразу культури суспільства.
3. Екологічна культура, життєдіяльність та спосіб життя особистості: зміст та співвідношення понять.
4. Екологічний контекст культури, способу життя та свідомості людей.
5. Асоціативно-образний символізм природничого походження у національній ментальності українців.
6. Соціокультурна обумовленість розвитку екологічної свідомості.
7. Екоціннісна основа екологічної свідомості.
8. Ментальне середовище в українському етносі.
9. Явище натуралізації екологічної свідомості українців.
10. Екопсихологічна сутність соціетальної психіки українців.

Література: основна № 1, 2, 4, 7, 8, 10; допоміжна № 1, 3, 7, 11, 12.

Тема 7. Психологічні механізми адаптації до екстремально змінених умов існування.

1. Екстремальне середовище як екопсихологічний феномен.
2. Типологія екологічних катастроф.
3. Психологічні явища, які виступають передумовами природних та техногенних катастроф.
4. Соціально - психологічні проблеми, що виникають під час екологічних катастроф.
5. Соціально-психологічні наслідки проживання в зонах з екстремальними умовами життя.
6. Соціально-психологічні наслідки проживання на територіях екологічних катастроф.
7. Вплив екстремальної ситуації на стани та поведінку людини.
8. Адаптація свідомості та психологічні її механізми.
9. Механізми саморегуляції та етапи адаптації екологічної свідомості.

Література: основна № 1, 2, 4, 7, 8; допоміжна № 1, 3, 4, 11.

Тема 8. Екологічна освіта і виховання

1. Сучасні підходи до організації екологічної освіти: психологічний аспект.
2. Проблема формалізму в екологічній освіті.
3. Еколого-освітнє середовище як ефективне середовище формування екологічної свідомості.
4. Психологія екологічного виховання в Україні.

Література: основна № 1, 2, 5, 7, 8, 10; допоміжна № 2-4, 10, 12.

Тема 9. Еколого-психологічна експертиза

1. Загальні уявлення про екологічну експертизу, її предмет, задачі та види.
2. Зміст та проавовий статус екологічної експертизи.
3. Державна та громадська екологічна експертиза.
4. Еколого-психологічна експертиза – загальні положення.
5. Критерії еколого-психологічної експертизи.
6. Принципи екопсихологічної експертизи та її місце в державній екологічній експертизі.

Література: основна № 1-6, 7, 8, 10; допоміжна № 1, 3, 7, 9, 10, 12.

Практичні заняття

Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів (текстів) необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки.

Завдання до практичних занять

Тема 2. Методологічні основи екологічної психології

1. Методологічна основа екологічної психології: загальнонаукові критерії та ключові поняття.
2. Методологічні підходи до визначення предмету екологічної психології.
3. Методологічні принципи екологічної психології.
4. Антропоцентричний та біоцентричний підходи в екологічній психології.
5. Компліцит-концептуальний підхід в екологічній психології.

Визначення ціннісних орієнтацій екологічної свідомості за методикою ЦО Рокича (в модифікації В.О. Скребця)

Тема 3. Середовище як категорія екологічної психології

1. Межі та ознаки категорії середовища в екологічній психології.
2. Наукова сутність біоцентричного підходу в екологічній психології.
3. Визначення антропоцентричного підходу в екології.
4. Визначення та характеристика поняття «середовище» в екологічній психології.
5. Види середовища, в екологічній психології за ознаками перетворюючого втручання людини.
6. Охарактеризувати вектор послідовності середовищ: природне, природно-штучне, штучно-природне, штучне, як міру втручання людини в середовище.

Опрацювання методики «Тест екоціннісних диспозицій».

Тема 4. Свідомість – як одна з основних категорій екологічної психології

1. Поясніть сутність та характерні ознаки діяльнісного підходу у вивченні проблем екологічної свідомості.
2. Розкрийте найсуттєвішу ознаку (найважливіший критерій) свідомості людини, що формулюється тезою: «спеціальна розумова дія, що набуває

смислу через уявлення про майбутній (продовжений) результат та розуміння своєї ролі й місця в його досягненні».

3. Назвіть та охарактеризуйте три найбільш істотні ознаки мови, які мають безпосереднє значення для розвитку і функціонування свідомості.

4. Охарактеризуйте найсуттєвіші характерні прояви свідомості: симультанність усіх психічних процесів, суцільний потік психічних станів, виділення суб'єкта і об'єкта сприйняття («я» і «не я»), емоційна включеність, відношення суб'єкта до предмету психологічної перцепції.

5. Охарактеризуйте категорію значень як особливу смислову форму свідомості.

6. Дайте уявлення та обґрунтуйте поняття сенсів у структурі людської свідомості.

Практична робота з тестовою методикою «Незавершені речення».

Тема 6. Природничо-культурологічні та соціетальні складові екологічної психології українців.

1. Дайте визначення поняття «культура» в екопсихологічному контексті.

2. Охарактеризуйте основний зміст поняття «спосіб життя». Поясніть з чим пов'язані проблеми способу життя в першу чергу.

3. Визначте результуючу категорію у свідомості людей під назвою – ціннісні орієнтації.

4. Розмежуйте поняття «ментальність» та «менталітет».

5. Назвіть характерні прояви екологічно зорієнтованого способу життя людей.

6. Охарактеризуйте екопсихологічну обумовленість етнічної ментальності українців.

Круглий стіл на тему: «Етнічні особливості екологічної свідомості людей різних національностей».

Тема 7. Психологічні механізми адаптації до екстремально змінених умов існування.

1. Стихійні лиха: природні та антропогенні.

2. Реакції свідомості людей під час стихійного лиха. Поняття адаптаціогенезу.

3. Реакції свідомості після екологічної катастрофи. Характеристики екологічної свідомості та психічних станів.

4. «Відстрочені» ефекти, викликані техногенними катастрофами.

5. Дослідження екстремального середовища (студенти працюють у мікрогрупах (по 3-4 чоловіки). Кожна група отримує по кілька карток з описом різного роду екстремальних ситуацій (ситуації готує викладач).

Завдання:

1) проаналізувати екопсихологічне середовище з позиції ступеня його екстремальності для людей, проживаючих на території, де виникла природна чи техногенна катастрофа;

2) скласти прогноз щодо можливих станів та поведінки людей в даній ситуації;

3) намітити шляхи корекційно-реабілітаційної роботи.

Ділова гра «Власна справа».

Тема 9. Еколого-психологічна експертиза

Еколого-психологічний тренінг на тему: «Конструктивна взаємодія з довкіллям».

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Розведіть поняття «психологічна екологія», «психологія навколишнього середовища» та «екологічна психологія». Підберіть з наукових джерел цитати різних авторів, які б розкривали зміст даних понять. Законспекуйте цитати. Подумайте, які спільні завдання вирішують дані галузі психологічного знання.

2. Знайдіть у періодичних виданнях (газетах, журналах) 2-3 дописи, які підтверджують необхідність розвитку екологічної психології. Визначте, що є об'єктом та предметом допису з точки зору екопсихології.

3. Розведіть поняття «просторове середовище», «життєве середовище» та «навколишнє середовище». Підберіть з наукових джерел цитати різних авторів, які б розкривали зміст даних понять. Визначте, яке з понять є смислоутворюючим, обґрунтуйте свою думку.

4. Законспекуйте статтю І.В. Кряж «Життєве середовище і якість життя: психолого-екологічний аналіз» (Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Т. 7. Екологічна психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Логос, 2008. – Вип. 15. – С. 159-164). Зверніть увагу на те, як авторка пояснює зв'язок поняттєвих конструктів «якість життя – життєве середовище».

5. Покажіть, склавши аналітичну таблицю, поетапність філогенетичного розвитку екологічної свідомості.

6. Підготуйте тези виступу на тему «Емоційна та раціональна складові здорового глузду».

7. Створіть презентацію в програмі Power Point на тему «Натуралістичні витоки усної народної творчості та їх роль для екологічної психології».

8. В.О. Скребцем встановлено, що адаптація людської свідомості до змінених умов довкілля проходить через такі категорії психіки, як: стани, оцінки, досвід, ціннісні орієнтації, мислення. Базуючись на даній ідеї,

розробіть модель психокорекційної роботи з людьми, які постраждали від екстремальних ситуацій.

9. Зробіть порівняльну характеристику екологічної та екопсихологічної експертизи, заповнивши таблицю.

<i>Критерії порівняння</i>	<i>Екологічна експертиза</i>	<i>Екопсихологічна експертиза</i>
Статус		
Об'єкт		
Предмет		
Зміст		
Мета		
Завдання		
Суб'єкти		
Критерії експертного аналізу		
Технологія проведення		

Література: основна № 1, 2, 4, 7-9; допоміжна № 2-4, 7, 12.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем. Рекомендовано для підготовки до написання есе звернутись до підручника Скребець В.О. Екологічна психологія. К. : Видавничий Дім «Слово». 2014. 126-135 стор. або Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

Тематика есе:

1. Освіта як один із видів життєвого середовища: екопсихологічний аспект.
2. Природна та штучна система середовища.
3. Простір життя сучасного міста як природне середовище.
4. Проектування та моделювання освітнього середовища.
5. Психологічні аспекти соціо-культурного середовища.
6. Психологічні аспекти діяльності людини в інтернет-середовищі.
7. Екологічна свідомість у цивілізації Нового часу.
8. Екологічні цінності як форми виразу культури суспільства.
9. Екологічна культура, життєдіяльність та спосіб життя особистості: зміст та співвідношення понять.
10. Екологічний контекст культури, способу життя та свідомості людини.
11. Асоціативно – образний символізм природничого походження у національній ментальності українців.
12. Державна та громадська екологічна експертиза.
13. Принципи екопсихологічної експертизи та її місце в державній екологічній експертизі.
14. Можливості впровадження еколого-психологічної експертизи.

15. Геопсихологічні корені екологічної психології українців.

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1

Таблиця 1

№	Назва теми	Всього балів	Форма заняття та		
			Лекції (ведення конспекту)	Семінари (конспектування, питань, виступ, доповнення)	Практичні Заняття (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань)
1	Екологічна психологія як наука	5	1	2	-
2	Методологічні основи екологічної психології	5	1	4	1,5
3	Середовище як категорія екологічної психології	10	1	4	1,5
4	Свідомість – як одна з основних категорій екологічної психології	5	1	2	1,5
5	Психологічні особливості буденної екологічної свідомості	10	1	4	-
6	Природничо-культурологічні та соціетальні складові екологічної психології	5	1	2	1,5
7	Психологічні механізми адаптації до екстремально змінених умов існування.	5	1	4	1,5
8	Екологічна освіта і виховання	15	1	4	-
9	Еколого-психологічна експертиза	5	1	6	1,5
Разом		50	9	32	9
Виконання завдань для самостійної роботи				4,5	
Виконання есе				5,5	
Залік				40	
Всього				100 балів	

За ведення конспекту лекцій нараховується 1 бал за кожен тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 9 балів. Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в

будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтеся дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- для того аби отримати бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);

- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 2 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Практичні заняття можуть принести вам по 1,5 бали за одне заняття за умови попереднього опрацювання матеріалів для підготовки до заняття й успішного виконання всіх завдань безпосередньо на самому занятті. Не виконання завдань знижує ваш бал пропорційно відсотку й рівнів складності завдань з якими ви не впорались. Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнитись від тих, що вирішували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 0,5 бала за одне повністю висвітлене в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 4,5 бали.

Кожен курсант (студент, слухач) має до кінця листопада написати та надати викладачу есе на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 5,5 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за

5 критеріями: 1) грамотність та оформлення – 1 бал; 2) відповідність змісту темі – 1 бал; 3) структурна логічність – 1 бал; 4) аргументованість висновків – 1,5 балів; 5) оригінальність роботи та культура посилань на джерела – 1 бал.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного заліку на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На заліку викладач задає вам 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60 балів то маєте право не здавати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Причини екологічної кризи сучасності. Роль і значення людського чинника.
2. За рахунок чого ще можна призупинити антропогенну деградацію природного довкілля.
3. Розкрити поняттєві категорії: психологічна екологія, психологія навколишнього середовища, екологічна психологія.
4. Екологічна психологія: об'єкт, предмет і задачі екологічної психології.
5. Чим викликана актуальність і поява нового наукового напрямку – екологічної психології?
6. Розкрити поняття: біоцентричного, антропоцентричного і природоцентричного підходу в екології;
7. Принципові положення і відмінності українського науково-теоретичного підходу та російського методологічного підходу в екологічній психології.
8. Пояснити положення: екологічна свідомість може бути або не бути.
9. Наукове уявлення методології. Методологія екологічної психології.

10. Основні положення теорії діяльнісного підходу в психології і компліцит-концептуального підходу в методології екологічної психології.
11. Ознаки і критерії науковості досліджень в методології екологічної психології.
12. Критерії науковості психологічного знання в методології екологічної психології.
13. Суспільні та наукові передумови оформлення або виокремлення нового наукового напрямку, як самостійного, в науці.
14. Розкрити методологічні принципи екологічної психології: системність, гуманістичне спрямування, позитивізм установок, співробітництво в екології, еколого-антропогенна єдність.
15. Загальна характеристика методів екопсихологічного дослідження.
16. Дати загальну характеристику екопсихологічних діагностичних, проєктивних методів, та методів актуалізації і стимулювання, психологічного впливу;
17. Принцип суб'єктивації природних об'єктів на основі філософії універсальної етики – методологічний підхід російської екопсихології.
18. Принцип компліцитності людини до природних явищ і об'єктів на основі філософії системного підходу – методологічне кредо української екологічної психології.
19. Поняття «середовище» в інвайронментальному (середовищному) підході.
20. Територіальність в екологічній психології. Три типи фіксованої територіальності.
21. «Персоналізація середовища» як принцип просторової фіксації території.
22. За функціональними ознаками життєвий простір поділяють на різновиди: як місце існування, як об'єкт цілеспрямованого перетворення, як простір певних можливостей. Охарактеризувати їх.
23. Чи усі умови життєвого середовища, просторові його властивості і відношення (які тільки є у життєвому середовищі) включаються до змісту суб'єктивного сприйняття «просторового середовища»? Відповідь обґрунтувати.
24. Визначити у понятті «життєве середовище» його складові.
25. Матеріальне середовище як фактор існування, умови існування, принцип існування та форми існування.
26. Поділ життєвого середовища на природне, природно-штучне, штучне та штучно-природне середовище.
27. Загальні уявленні та екопсихологічна характеристика мікросередовища, мезосередовища, макросередовища.
28. Який екопсихологічний символізм використовується коли призначають зустріч у Чернігові «на кругу біля танку» або «на п'яти кутах».
29. Більш несприятливий вплив на людську психіку здійснює інформаційно перенасичене середовище чи монотонне (пусте) середовище. Дати психологічне пояснення.

30. Основні положення діяльнісного підходу у вивченні проблем свідомості.
31. Спеціальна розумова дія, що набуває смислу через уявлення про майбутній (пролонгований) результат та розуміння своєї ролі й місця в його досягненні, за визначенням, - це найсуттєвіша ознака, найважливіший критерій чи форма прояву свідомості людини. Дати пояснення.
32. Найсуттєвіші характерні прояви свідомості полягають у виразному виділенні суб'єкта і об'єкта сприйняття («я» і «не-я» сутностей). Що це означає в екологічній психології?
33. У психологічній структурі свідомості виділяють 3 складові, 3 структурні одиниці. Назвати й охарактеризувати їх.
34. Екологічна свідомість відрізняється від людської свідомості взагалі. На відміну від проблем свідомості в загальній психології, прояви екологічної свідомості мають свої особливості. Дві з них є найбільш характерними саме для екологічної свідомості. Які? Охарактеризувати їх.
35. Назвати й охарактеризувати властивості екологічної свідомості.
36. Дати змістовну характеристику експліцитності, імпліцитності та компліцитності екологічної свідомості.
37. Екопсихологічна релевантність у характеристиці екологічної свідомості людини.
38. Дати визначення і пояснити поняття екологічна диспозиція особистості.
39. Уявлення про совметральну та совмісійну екодиспозицію. Інші види екодиспозицій та їх психологічна діагностика.
40. Екопсихологічна атрибуція. Екодевіантні форми поведінки.
41. Уявлення про екосентенції (приказки, прислів'я) як екологічні домінанти українців.
42. Поняття натуральналізації екологічної свідомості. Екопсихологічні натуральналізації в українській ментальності.
43. У процесі еволюції пізнавальна спроможність первісної людини зростала в залежності від розвитку суспільної праці і сумісної взаємодії в общині. По мірі збільшення (зростання) когнітивної (або пізнавальної) здатності людина наближалася до природи чи віддалялася від неї? Зробити екопсихологічне обґрунтування.
44. На яких принципах будувалася взаємодія первісної людини з природним довкіллям, а саме як здійснювалося виділення в свідомості «Я-сутності» і сутності середовища на ранніх етапах філогенезу? Розгорнути етапи філогенезу екологічної свідомості.
45. Більш чітке виокремлення у свідомості первісної людини категорії «Я» та «Не-я» сутностей призводить до необхідності бути впевненою у собі, верховодити в природі. Пояснити або заперечити це твердження.
46. Характерні особливості екологічної свідомості в період появи перших знарядь праці.
47. Характерні особливості екологічної свідомості на стадії виробничої діяльності людини, коли природа відходить на задній план, а в центр уваги стає «я-самість» (людина – центральна фігура, а природа – фон).

48. Екологічне виховання, основна мета, зміст і спрямованість екологічного виховання у сьогоденні.
49. Характерні особливості екологічної свідомості в епоху Середньовіччя, коли екологічна свідомість розглядає природу як засіб задоволення потреб людини, який треба споживати у все більших масштабах. Чи символізує це появу екосовметральності?
50. Освіта і виховання в екологічній психології : зміст і завдання.
51. Охарактеризувати екологічну свідомість в епоху новітньої цивілізації і науково-технічного прогресу.
52. Загальні уявлення про буденну свідомість.
53. Повсякдення в екологічній психології.
54. Основні ознаки, властивості і форми прояву буденної свідомості у повсякденні.
55. Здоровий глузд: складники здорового глузду буденної свідомості.
56. Культура включає життєдіяльність і способи життя людей. Як ці поняття співвідносяться між собою?
57. Мета і предмет еколого-психологічної експертизи.
58. Етнічна ментальність і національний характер в екопсихології.
59. Соціальна психіка і національний характер українців. Характерні риси соціетальної психіки українців.
60. Психологія криз і катастроф як проблема екологічної психології.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Бази́ма Б. А. Цвет и психика: Моногр. Х.: ХДАК, 2001.172 с.
2. Дерябо С. Д. Экологическая психология: диагностика экологического сознания. М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 1999.
3. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Экологическая психология и педагоги- ка. Ростов н/Д: Феникс, 1996.
4. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. СПб.: Питер, 2000. 488 с. (Сер. “Мастера психологии”).

5. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посіб. К.: Заповіт, 1996.
6. Львовичкіна А. М. Основи екологічної психології: Навч. посіб. К.: МАУП, 2004.
7. Скребець В.О. До проблеми створення концепції розвитку освіти в Чернігівській області. Філософія освіти і педагогіка. Науково-метод. Збірник. Чернігів, 2005. С.3-25.
8. Скребець В.О. Категорія свідомості у загально психологічному буденному та екопсихологічному розумінні. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. за ред. С.Д. Максименка. К.: «Логос», 2006. Т.7., вип.8. С.397-411.
9. Скребець В.О. Сучасний стан та пріоритетні напрями розвитку екологічної психології в Україні. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. за ред. С.Д. Максименка. К.: Міленіум, 2005. Т.7., вип.5. С.235-245.
10. Скребець В.О. Екологічна психологія : підручник. К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. 456 с.

Додаткова:

1. Бородай Ю. М. Этнические контакты и окружающая среда. Природа. 1981. № 9.
2. Бестужев-Лада И. В. Буржуазная футурология в поисках «новой цивилизации». США. 1983. № 8. С.40–51.
3. Майерс Д. Социальная психология: Пер. с англ. СПб.: Питер Ком, 1998.
4. Психологическая реабилитация учащихся, пострадавших вследствие Чернобыльской катастрофы: Пособие для учителей и школьных психологов. — К., 1995.
5. Рудоміно-Дусятська О. В. Екологічна психологія: Навч. посіб. К.: Ін-т післядипломної освіти КНУ ім. Тараса Шевченка, 2001. 71 с.
6. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: Курс лекцій. К.: МАУП, 1997. 168 с.